

13 EKİM 1998
1529 JOHANSEN, B. Commercial exchange and social order in Hanafite law. *Law and the Islamic world: past and present. Papers presented to the joint seminar at the Universities of Copenhagen and Lund ... 1993.* Organized by C.Toll [& others]. Copenhagen: Munksgaard, 1995 (Historisk-Filosofiske Meddelelser, 68), pp.81-95
Takas

MUKASSA

FKH

ibn Abidin C-V-5. 266

190192 TAKAS

888

Tez Doktora BIR

Takas ve kliring sistemleri /

Natuk Ziya Birkan.-- 3054

Istanbul : y.y.J. 1939.

Cumhuriyet Matbaası

137 s. ; 22 cm.

Tez (Doktora)--

BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜTÜPHANESİ

17 EKİM 1998

İslam borçlar hukukunda takas. KAHRAMAN, Abdullah. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994. 100 s., 55 ref.
Danışman: Prof.Dr.Fahrettin Atar. Dili: Tr. 36792

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

MUKASSA

FHH

Mahmesari, el-Mucebat, 554

Beirut, 1973

مُقَاَصَّة:

١ - تعريف: المقاصة هي اقتطاع دين من دين؛ أو هي طرح كل دائن ماله في ذمة الآخر مما عليه له.

٢ - حكمها: تجوز المقاصة بالشروط التالية:

- أ - أن تكون في الديون المستقرة الثابتة في الذمة، أما الأعيان - غير الدين - فلا مقاصة فيها، وإن جرت فيها فهي معاوضة، وليست مقاصة.
- ب - أن تكون في الأثمان، وعلى هذا فإن المقاصة لاتجري في المثليات كالبر ونحوه، ولا القيميات التي ليس لها مثل في الأسواق.
- ج - أن يتفق الدينان في الجنس والنوع والأجل، فلو كان أحد الدينين دنانير، والآخر دراهم، أو كان أحد الدينين حالاً والآخر مؤجلاً لم تصح المقاصة.

(ص ۶۲-۶۴) و معیارالعلم (ص ۹۵-۱۰۱)، سراج‌الدین ارموی در المطالع (ص ۱۶۶-۱۷۴)، قطب‌الدین رازی در شرح المطالع (ص ۱۶۶-۱۷۴)، تفتازانی در تهذیب‌المنطق (ص ۷۰-۷۳) و صدرالدین شیرازی در اللمعات المشرقیة (ص ۱۹-۲۰) فقط از تناقض یاد کرده و به اقسام دیگر تقابلی اشاره‌ای نکرده‌اند.

منابع: ابن سهلان ساوی، تبصره و دو رساله دیگر در منطق، چاپ محمدتقی دانش‌پژوه، تهران ۱۳۳۷ ش؛ ابن‌سینا، الاشارات و التنبیها، مع الشرح لنصیرالدین طوسی و شرح‌الشرح لقطب‌الدین رازی، تهران ۱۴۰۳؛ همو، الالهیات من کتاب الشفاء، چاپ حسن حسن‌زاده آملی، قم ۱۳۷۶ ش؛ همو، الشفاء، المنطق، ج ۱، القرن‌الثانی: المقولات، چاپ ابراهیم مذکور و دیگران، قاهره ۱۳۷۸ / ۱۹۵۹، القرن‌الثالث: العیارة، چاپ ابراهیم مذکور و محمود خضیری، قاهره [بی‌تا]، چاپ افسس قم ۱۴۰۵؛ همو، منطق‌المشرقیین، قاهره [۱۳۲۸/۱۹۱۰]، چاپ افسس تهران [بی‌تا]؛ ابوالبرکات بغدادی، الکتاب‌المعتبر فی‌الحکمة، حیدرآباد دکن ۱۳۵۷-۱۳۵۸، چاپ افسس اصفهان ۱۳۷۳ ش؛ ارسطو، متافیزیک (مابعد‌الطبیعه)، ترجمه بر پایه متن یونانی از شرف‌الدین خراسانی، تهران ۱۳۶۶ ش؛ همو، منطق ارسطو، چاپ عبدالرحمان بدوی، بیروت ۱۹۸۰؛ مسعودین عمر تفتازانی، تهذیب‌المنطق، ضمن الحاشیة علی تهذیب‌المنطق للتفتازانی، از ملاحیدالله بن حسین یزدی، قم: مؤسسه النشر الاسلامی، [بی‌تا]؛ همو، شرح‌المقاصد، چاپ عبدالرحمان عمیره، قاهره ۱۴۰۹/۱۹۸۹، چاپ افسس قم ۱۳۷۰-۱۳۷۱ ش؛ علی‌بن محمد جرجانی، شرح‌المواقف، چاپ محمد بدرالدین نعلانی حلبی، مصر ۱۳۲۵/۱۹۰۷، چاپ افسس قم ۱۳۷۰ ش؛ عبدالله جوادی آملی، ریحی مختوم: شرح حکمت متعالیه، ج ۲، بخش ۲، قم ۱۳۷۶ ش؛ هادی‌بن مهدی سبزواری، شرح‌المنظومة، چاپ حسن حسن‌زاده آملی، تهران ۱۴۱۶-۱۴۲۲؛ محمودین ابی‌بکر سراج‌الدین ارموی، المطالع فی‌المنطق، در محمدین محمد قطب‌الدین رازی، شرح‌المطالع فی‌المنطق، چاپ سنگی [تبریز] ۱۲۹۴، چاپ افسس قم [بی‌تا]؛ یحیی‌بن حبش سهروردی، مجموعه مصنفات شیخ‌اشراق، ج ۲۱، چاپ هانری کورین، تهران ۱۳۸۰ ش؛ همو، منطق‌التلویحات، چاپ علی‌اکبر فیاض، تهران ۱۳۳۴ ش؛ محمود شهابی، رهبر خرد، قسمت منطقیات، تهران ۱۳۴۰ ش؛ محمدین ابراهیم صدرالدین شیرازی، الحکمة المتعالیة فی الاسفار العقلیة الاربعة، تهران ۱۳۳۷ ش، چاپ افسس قم [بی‌تا]؛ همو، شرح‌الهدایة الاثریة، [چاپ سنگی تهران ۱۳۱۳]، چاپ افسس [بی‌تا]؛ همو، منطق‌نورین: مشتمل بر اللمعات المشرقیة فی‌الفتون المنطقیة، با ترجمه و شرح عبدالمحسن مشکوة‌الدینی، تهران [بی‌تا]؛ محمدحسین طباطبائی، بدایة‌الحکمة، قم ۱۴۰۴؛ همو، نه‌ایة‌الحکمة، قم ۱۳۶۲ ش؛ حسن بن یوسف علامه حلی، الجوهر‌التضییق فی شرح منطق‌التجرید، قم ۱۳۶۳ ش؛ محمدین محمد غزالی، معیار‌العلم فی‌المنطق، چاپ احمد شمس‌الدین، بیروت ۱۴۱۰ / ۱۹۹۰؛ همو، مقدمة تهافت الفلاسفة المسماة مقاصد الفلاسفة، چاپ سلیمان دنیا، قاهره ۱۹۶۱؛ محمدین محمد فارابی، المنطقیات للفارابی، چاپ محمدتقی دانش‌پژوه، قم ۱۴۰۸-۱۴۱۰؛ محمدین عمر فخررازی، المناح

المشرقیة فی علم الالهیات و الطبیعیات، چاپ محمد معتصم بالله بغدادی، بیروت ۱۴۱۰ / ۱۹۹۰؛ محمدین محمد قطب‌الدین رازی، شرح‌المطالع فی‌المنطق، چاپ سنگی [تبریز] ۱۲۹۴، چاپ افسس قم [بی‌تا]؛ محمودین مسعود قطب‌الدین شیرازی، درة‌التاج، بخش ۱، چاپ محمد مشکوة، تهران ۱۳۶۵ ش؛ عبدالرزاق‌بن علی لاهیجی، شوارق‌الالهام فی شرح‌تجرید‌الکلام، چاپ سنگی تهران ۱۳۰۶؛ علی سامی‌نشار، المنطق‌الصوری منذ ارسطو و تطوره المعاصر، [اسکندریه] ۱۳۷۵ / ۱۹۵۵؛ محمدین محمد نصیرالدین طوسی، کتاب اساس‌الافتباس، چاپ مدرس رضوی، تهران ۱۳۶۱ ش.

/ انسیه برخواه و عسکری سلیمانی امیری /

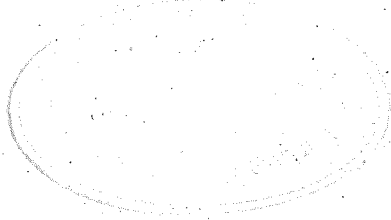
تقاض، اصطلاحی فقهی، به این معنا که داین (طلبکار)

حق خود را از اموال مدیون (بدهکار) بدون مراجعه به قاضی استیفا کند. تقاض در لغت به معنای در پی کسی یا چیزی رفتن و نزدیک شدن است (← ابن‌منظور؛ فیومی؛ فیروزآبادی؛ طریحی، ذیل «قصص») و به مقابله به مثل و تلافی کردن نیز «قصاص»، «مقاصه» یا «تقاض» گفته می‌شود (← همانجاها) از آنرو که واکنشی است در پی وقوع عمل یا جرم (راغب اصفهانی؛ طریحی، ذیل «قصص»؛ محمدحسین طباطبائی، ذیل بقره: ۱۷۸).

در منابع فقهی، واژه قصاص صرفاً در مورد مقابله به مثل در جنایت عمدی بر نفس یا عضو کاربرد یافته است (← علی طباطبائی، ج ۱۰، ص ۲۳۳؛ نجفی، ج ۴۰، ص ۳۸۷)، ولی مراد از تقاض یا مقاصه (که در منابع فقهی شایعتر است؛ ← علامه حلی، ۱۴۱۳-۱۴۱۹، ج ۳، ص ۴۳۹؛ الموسوعة الفقهیة، ج ۳۸، ص ۳۲۹) در فقه امامی این است که داین با رعایت کردن شرایطی خاص و بدون مراجعه به قاضی، حق خود را از اموال مدیون، که در دسترس اوست، استیفا کند (← آشتیانی، ص ۳۴۳؛ خوانساری، ج ۶، ص ۶۹؛ در باره کاربرد واژه اقتصاص به این معنا ← محقق حلی، ۱۴۰۸، ج ۴، ص ۱۰۰).

در فقه اهل سنت از مقاصه (تقاض) تعاریف متعددی شده است که برخی از آنها با تعریف یاد شده انطباق دارد، ولی بسیاری از آنها دارای مفهومی عامتر است و شامل بحث تهاجر قهری و اختیاری نیز می‌شود؛ ازینرو، مقاصه را به جبری و اختیاری تقسیم کرده‌اند (← زحیلی، ج ۵، ص ۳۷۴-۳۷۲؛ الموسوعة الفقهیة، ج ۳۸، ص ۳۲۹، ۳۳۱) که مراد از آن، تهاجر دو دین به گونه قهری یا با رضایت دو جانبه است. با اینهمه، تأمل در فروع فقهی این باب، نشان می‌دهد که تقاض به معنای استیفای حق از اموال مدیون نیز از نظر فقها پنهان نبوده است (← الموسوعة الفقهیة، ج ۳۸، ص ۳۳۲، ۳۳۵). در منابع فقهی شیعه نیز گاه تقاض به مفهوم تهاجر قهری به کار رفته است (←

Vizaratu t-Terbiye, Merkezi l-Kavmi l-Pedağocya (Eğitim Bakanlığı, Milli Pedagoji Merkezi) yayını. Ministère de l-Education et des Sciences, Le Cabinet, Le Systeme Educatif La Loi du 29 Juillet 1991 et les Textes d'Application., Tunus, 1991.

Cumhuriyet Üniversitesi

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

sayı: 2, Sivas 1998, s. 285-299.

0.1956

16 EYLÜL 1998

İSLÂM BORÇLAR HUKUKUNDA TAKAS İŞLEMİ

Yrd. Doç. Dr. Abdullah KAHRAMAN*

GİRİŞ

Modern hukuk sistematigi içerisinde borçlar hukuku, Medeni hukukun önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. İslâm hukuk sistematiginde de daha çok *Muâmelât* genel başlığı altında ele alınan borçlar hukuku, fıkıh kitaplarında oldukça geniş bir şekilde yer alır. Hem modern hukukta hem de İslâm hukukunda borçlar hukukuna geniş bir yer ayrılmış olması bu hukuk dalının önemine de işaret etmektedir.

Hukuk tarihinde borçlar hukuku ile ilgili esasların 2000 yıl kadar önce Romalılarda görüldüğü yazıyorlarsa da, şüphesiz bu tarih, borçlar hukukunun teorik yönüyle yani yazıya geçirilmesi ile ilgilidir. Bu esasların uygulanışı ise insanlık tarihi kadar eskidir. Bir başka ifadeyle, insan topluluğunun olduğu her yerde borç ilişkisi kaçınılmaz olarak var olagelmıştır. Çünkü borç, en basit tarifıyla "bir şahsa (borçluyu), diğer bir şahsa (alacaklıya) bir edimi yerine getirme (bir şey verme, yapma veya yapmama) yükümlülüğü altına sokan hukûkî bir bağıdır"¹. Bu tariften hareketle diyebiliriz ki, borç ilişkisi içerisinde girmeden bir gün geçirmek hemen hemen mümkün değildir. Zira borçlar hukuku, insanların iktisadi münasebetlerinin hukuk açısından görünüşünü aksettirmektedir².

Böylece en basitinden bir gazete almak, ödünç para almak, ev kiralamak ve tedbirsizlik yüzünden bir şahsa zarar vermek... gibi hususlar hep borçlar hukukunun kapsamına girmektedir.

İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan borçlar, (akid, haksız fiil ... gibi) çeşitli sebeplerle doğar, yine (ibra, ifa... gibi) çeşitli sebeplerle sona ererler. Biz de bu çalışmamızda borcu düşüren sebeplerden veya yollardan biri olan **takas** üzerinde durmaya çalışacağız. Takası incelerken İslâm hukukçuları tarafından takasın nasıl ele alındığına nasıl tanımlandığına, hangi kısımlara ayrıldığına ve hangi şartları taşıması gerektiğine değineceğiz. Ayrıca modern hukukta işlenen takasın, İslâm hukuku ile ilgili eserlerde nasıl ve ne kadar ele alındığını ortaya koymayı ve her iki hukuk arasında bir mukayese yapmayı da hedeflemekteyiz.

İlk bakışta dar kapsamlı bir kavram gibi gözükse de takasın, iyi incelendiğinde borçlar hukukunun pek çok konusuyla ilgisi bulunan, hem modern hukuk hem de İslâm hukuk terminolojisine yerleşmiş bir terim olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı da konunun bir makale sınırlarını aşmayacak şekilde sınırlandırılması gerekli olmaktadır.

* C.Ü. İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

¹ Oğuzman, M. Kemal, *Borçlar Hukuku Dersleri*, İstanbul, 1987, 1. 3.

² Aybay, Aydın, *Borçlar Hukuku Dersleri*, İstanbul 1991, s. 3.

- 345 DUSUKI, Asyraf Wajdi. Shari'ah parameters on the Islamic foreign exchange Swap as a hedging mechanism in Islamic finance. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 1 i (2009) pp.77-99.

Takos
190102

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

03 Mayıs 2014

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

190192 TAKAS

ABDULLAH KOÇDOĞAN, *Bir finansman tekniđi
olarak barter sistemi ve İslâm Hukukundaki
yeri*, Uludađ Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

28 Aralık 2014